

Tanja KALEZIĆ*, t.kalezic@dacg.gov.me

PROBLEMATIKA ČUVANJA / UNIŠTAVANJA ARHIVSKE GRAĐE U POSLIJERATNOM PERIODU

APSTRACT: *The documents presented here pertain to the period immediately following the adoption of the Law on State Archives (Official Gazette of the FPRY, No. 12, dated February 18, 1950). At the initiative of the Historical Institute of the People's Republic of Montenegro, the Presidium of the People's Assembly of the PR Montenegro submitted a request to the District People's Committee of Titograd to provide detailed information on the state of the „old” and „new” archives—that is, wartime and pre-war archives („old archives”) and the archives created after the establishment of local committees („new archives”).*

KEYWORDS: *Archives, documents, preservation, destruction*

Uvod

Dokumenta koja objavljujemo odnose se na period neposredno nakon donošenja Zakona o državnim arhivima (Sl. list FNRJ br. 12 od 18. 2. 1950). Na inicijativu Istorijeskog instituta NR Crne Gore, Prezidijum Narodne skupštine NRCG, uputio je molbu Sreskom narodnom odboru Titograd za dostavu detaljne informacije o stanju „stare“ i „nove“ arhive, tj. ratne i predratne arhive („stara arhiva“) i arhive od formiranja mjesnih odbora („nova arhiva“).

Naime, u dopisu Istorijeskog instituta citiranog u ovom dokumentu navodi se da Institut ima saznanja da pojedini sreski, gradski i mjesni narodni odbori, te sudovi i neka ministarstva, „ne vode računa“ o svojim arhivima, da dokumentaciju čuvaju u neadekvatnim uslovima i čak uništavaju. U istom dopisu, Istorijски institut navodi u skladu s kojim zakonskim propisima i

* Autorka je diplomirani ekonomista, Državni arhiv Crne Gore. Načelnica Arhivskog odsjeka Podgorica.

odredbama su stvaraoci arhivske građe obavezni da se prema njoj odnose kao prema kulturnom dobru, i da će svako ko uništi arhivsku građu biti procesuiran Javnom tužilaštvu, ističući na taj način značaj arhivske građe za istoriju crnogorskog naroda.

U povratnim dopisima koji su Sreskom narodnom odboru poslali mjesni narodni odbori, odgovori su gotovo identični i svode se na konstataciju da MNO ne posjeduju predratne arhive jer su one za vrijeme okupacije uništene, dok je arhiva od formiranja odbora sačuvana i smještena u odgovarajućim uslovima. Istina, u dopisima pojedinih mjesnih narodnih odbora ukazuje se na nedostatak ormara za smještaj građe i potrebu obezbjeđivanja smještajnih kapaciteta, te apeluje za intervencije u tom pogledu.

Istorijski institut u svom dopisu takođe nudi stvaraocima arhivske i registratorske građe da je, ukoliko nemaju adekvatne uslove za njen smještaj i čuvanje, pošalju Institutu na čuvanje jer on za to ima mogućnosti. Ovim je Istorijski institut, kao jedini nadležan organ za arhivsku djelatnost u ovom periodu bio, pokazao odgovoran pristup aktivnostima na smještaju i čuvanju arhivske i registratorske građe nastale u ranom poslijeratnom periodu.

Lokacija dokumenata:

Arhivski odsjek Podgorica

Fond SNOT (Sreski narodni odbor – Opšta uprava) 1950. godina K-1

The documents presented here pertain to the period immediately following the adoption of the Law on State Archives (Official Gazette of the FPRY, No. 12, dated 18 February 1950). At the initiative of the Historical Institute of the People's Republic of Montenegro, the Presidium of the National Assembly of PR Montenegro submitted a request to the District People's Committee of Titograd, seeking detailed information on the condition of both the "old" and "new" archives—that is, wartime and pre-war records (the "old archives"), and records generated following the establishment of local committees (the "new archives").

In a letter from the Historical Institute, quoted in the document, it is stated that the Institute has learned that certain district, municipal, and local people's committees, as well as some courts and ministries, are neglecting proper care of archival materials, storing documentation in inadequate conditions, and in some cases even destroying it. The letter also cites the legal provisions that oblige creators of archival records to treat such material as cultural heritage, emphasizing that any destruction of such records is subject to prosecution by the Public Prosecutor's Office. In this way, the Institute underlined the significance of archival preservation for the historical memory of the Montenegrin people.

Furthermore, in their responses to the District People's Committee, the Local People's Committees provided largely uniform replies. Most reported that they were not in possession of pre-war archives, as these had been destroyed during the occupation. They did, however, confirm that records created since the establishment of the committees had been preserved and stored under acceptable conditions. Some committees did highlight a lack of appropriate storage cabinets and appealed for assistance in securing adequate storage space.

In its correspondence, the Historical Institute also offered to take over archival and registry materials from institutions that lacked proper storage conditions, stating that it had the capacity to ensure their safekeeping. In doing so, the Historical Institute—at that time the sole authority responsible for archival affairs—demonstrated a responsible and structured approach to the collection and preservation of archival and registry materials produced during the early postwar period.

NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA
PREZIDIJUM NARODNE SKUPŠTINE

Broj 419

03. V 1950. god.

C E T I N J E

SRESKOM NARODNOM ODBORU

Titograd

Istorijski institut NR Crne Gore svojim aktom br. 241 od 26-IV-1950. godine dostavio je Prezidijumu skupštine NR CG molbu sledeće sadržine:

„Istorijski institut NR Crne Gore ima podataka da pojedini, sreski, gradski i mjesni narodni odbori, a isto tako i sudovi i neka ministarstva, ne vode računa o svojim arhivima, nego ih drže u vlažnoj prostoriji, razbacuju ih, pa čak i uništavaju ili daju u cjelini ili djelimično otpadu, naročito arhivu za vrijeme stare Crne Gore, stare Jugoslavije, pa čak i onu iz NOB-a i raznu okupatorsku arhivu i to sve bez pitanja i stručne komisije ovog Instituta koji je jedini za to nadležan i njemu kao naučnoj ustanovi pripadaju.

Zbog toga Istorijski institut NR Crne Gore moli Prezidijum da na osnovu odluke o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina, koju je donio Nacionalni komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije 29.02.1945. g. a u kojoj se u čl. 4 predviđa da „osobe koja bi raznosile ili uništavale arhivalije imaju se kazniti zakonskim kaznama predviđenim za lica koja uništavaju državnu imovinu“:

na osnovu Naredbe o privremenom osiguranju arhiva (Sl. List FNRJ broj 25 od 27 III 1948. g.) Savezne Vlade;

na osnovu Raspisa Ministarstva prosvjete NRCG br. 6649 od 06-IV-1948. g. i ponovljenog raspisa od 10-V-1949. g. i

na osnovu Zakona o drzavnim arhivima (Sl.list FNRJ br. 12 od 18-II-1950. g.)

naredi svim nadleštlima i ustanovama u našoj republici da čuvanju arhiva posvete najveću brigu i da se strogo pridržavaju pomenutih zakonskih odredaba, inače će ovaj Institut izvestiti Javno tužilaštvo NRCG o svakom prekršaju ovih zakonskih propisa i tražiće kaznu za prekršitelje.

U slučaju da ustanove i nadleštva nemaju mogućnosti da očuvaju i dobro smjeste arhivu, dužni su je poslati ovom Institutu koji ima mogućnosti za njen smještaj.“

Sprovođeci ovu predstavku Istorijskog instituta, moli se Narodni odbor da istu smatra kao nužnu i opravdanu i da sa svoje strane učini sve kako bi se očuvala stara arhiva o kojoj je riječ u prednjoj predavci, jer je ista od velikog značaja za istoriju crnogorskog naroda.

Moli se narodni odbor, da po prijemu raspisa, detaljno na svome teritoriju ispita stanje stare i nove arhive i da o tome podnese izvještaj Prezidiju kako bi Istorijski institut imao jasnu evidenciju o istoj. O ovome raspisu upoznati sve mjesne narodne odbore na svom području.

Rok za dostavljanje izvještaja je najdalje do 1. juna 1950. god.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu

Potpredsjednik

/Dušan Ivović/

Prijemni pečat
NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA
SRESKI NARODNI ODBOR
SREZA TITOGRADSKOG
IZVRŠNI ODBOR
Br. 6941
06.V 1950. god.
TITOGRAD

NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA

MJESNI NARODNI ODBOR

Br. 499

13.V 1950.god.

BRISKUT

SRESKOM NARODNOM ODBORU

T i t o g r a d

U vezi Vašeg akta br. 6941 od 06. maja 1950. godine, dostavlja se sledeći izvještaj:

1.Kod ovog odbora ne postoje predratne arhive.

2.Od formiranja ovog odbora arhiva je u ispravnom stanju, i slaže se i čuva na odgovarajuće mjesto. .

O prednjem se izvještava radi znanja.

Smrt fašizmu Sloboda narodu

Sekretar

Vlado Čadenović

Pečat MNO Brskut

Potpredsjednik

Savo Milačić

NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA

MJESNI NARODNI ODBOR

Br. 766

10. V 1950. god.

CEROVICE

SRESKOM NARODNOM ODBORU

IZVRŠNOM ODBORU

T i t o g r a d

U vezi Vašeg akta br. 6941 od 6. maja 1950. godine, izvještavamo Vas da stare predratne arhive ne postoje u ovaj odbor, jer je ista za vrijeme okupacije upropašćena i uništena, a arhiva od formiranja ovog Odbora sačuvana je i složena na odgovarajuće mjesto u ovom odboru.

Prednje Vam dostavljamo radi znanja i Vaše upotrebe.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu

Pečat MNO Cerovice

Predsjednik Mno

Nikola Mitrović

MJESNI NARODNI ODBOR

Varošice Tuzi

Br. 677/VII

Tuzi, 10. maja 1950. god.

SRESKOM NARODNOM ODBORU
IZVRŠNOM ODBORU

Titograd

U odgovoru na Vaš akt broj 6941/50 stavlja Vam se do znanja :

- 1) Da ne postoji stare predratne arhive pri ovom Odboru i
- 2) Od formiranja ovog Odbora do danas arhiva se ne nalazi na odgovarajuće mjesto, kao što to dolikuje jednoj državnoj ustanovi, kako to izričito slijedi u SI listu FNRJ broj 25/48, a iz razloga što ovaj Odbor nema potrebnih ormara, mada je to blagovremeno zahtijevao Planskoj komisiji NRCG pod br. 1731/49 i Ministarstvu trgovine i snadbijevanja NRCG pod br. 1775/49 koje nas je povratkom akta obavijestilo da je čitav kontigent kancelarijskog namještaja dodijeljen za 1949. godinu.

Na osnovu izloženog umoljava se naslov da bi sa učtivom preporukom na nadležnost intervenisao kako bi se jedan put ovom Odboru dodijelilo i to:

Tri ormara za arhivu obične administrativne prepiske, drugi za St-pov i Pov. predmete i treći za arhivu knjiga matičnog područja pri ovom Odboru i

Pet pisaćih kancelarijskih astala s obzirom što se ovaj Odbor služi sa astalima tuđe privatne svojine.

Napominje Vam se da je ovaj Odbor od izvršenog spajanja (tri MNO-a u jedno) za odnosne ormare i astale veoma potreban, a i stim više kako bi arhiva i ostalo-smještena bila na odgovarajuće mjesto, a ne na mjesta koje su izloženi vlagi i sl. ili na patosu, što ne bi smjelo jer je to protivu zakonito.

O prednjemu se izvještavate s molbom radi znanja i nadležnosti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu

Sekretar

Predsjednik

Sait B. Ramović

Pечат MNO Varošice Tuzi

Nuo V. Junčević

Prijemni pečat
NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA
SRESKI NARODNI ODBOR
SREZA TITOGRADSKOG
IZVRŠNI ODBOR
K Br. 6941 XI
11-V- 1950. god.
TITOGRAD

Tanja KALEZIĆ

THE ISSUE OF PRESERVATION/DESTRUCTION OF ARCHIVAL MATERIALS IN THE POST-WAR PERIOD

Summary

In a letter from the Historical Institute, cited in the aforementioned document, the Institute notes that it has learned that certain district, municipal, and local people's committees, as well as courts and some ministries, are „neglecting” their archives—storing documentation under inadequate conditions and, in some cases, even destroying it. In the same letter, the Historical Institute references the relevant legal provisions which obligate creators of archival records to treat such materials as cultural assets, emphasizing that anyone who destroys archival material will be prosecuted by the Public Prosecutor's Office. This underscores the importance of archival records for the history of the Montenegrin people. Furthermore, in the response letters sent by the Local People's Committees to the District People's Committee, the replies are nearly identical: they state that the pre-war archives are not in their possession because they were destroyed during the occupation, while the archives created after the formation of the committees have been preserved and stored under appropriate conditions. However, some local committees point to a lack of proper storage cabinets and appeal for assistance in resolving this issue, highlighting the need for adequate storage facilities.

The Historical Institute, in its letter, also offers the creators of archival and registry materials the possibility of sending their materials to the Institute for safekeeping, in cases where they lack suitable storage conditions. The Institute states that it has the means and capacity to store such materials. Through this initiative, the Historical Institute—at the time the only authority responsible for archival affairs—demonstrated a responsible approach to the management, preservation, and housing of archival and registry materials created in the early post-war period.